

УДК 332.3 канд. техн. наук, доцент Л.В. Корнілов, О.В. Абрамович,
Національний університет водного господарства та природокористування,
М. Рівне

КОНСОЛІДАЦІЯ, ЯК ДІЄВЕ ЗНАРЯДДЯ У ВИКОРИСТАННІ ОСУШЕНИХ ЗЕМЕЛЬ

Проведено аналіз стану осушених земель, запропоновано заходи щодо поліпшення їх використання. Детально розглянутий процес консолідації земель на території України.

Ключові слова: консолідація земель, осушувальні системи, осушені землі, землеустрій.

Вступ. Значну частку земельного фонду України займають осушені землі. З них розрізняють осушені мінеральні й органігенні ґрунти, які характеризуються високою потенційною, а після проведення комплексу робіт з освоєння - і ефективною родючістю.

Основні площі осушених земель розташовані на Поліссі та в західних областях і становлять 2,2 млн. га, або 5,0% усіх сільськогосподарських угідь країни. Найбільша частка всіх осушених земель від загальної площі сільськогосподарських угідь у Львівській (25%), Волинській (24%), Житомирській (20%), Рівненській (20%) і Чернігівській (10%) областях. Майже на 70% площ осушених земель розміщено меліоративні системи, що мають закритий дренаж, на 1,1 млн. га застосовується двостороннє регулювання водного режиму, а на 317 тис. га побудовано польдерні системи. Останні роки інвентеризація земель не проводилася, тому немає точних даних про якісний та кількісний стан земель [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, щодо методів використання, управління осушувальних земель значну увагу приділяли науковці В.С. Мошинський, З.П. Паньків, В.П. Гудзь та інші. Суттєвий внесок в дослідження питання консолідації земельних ресурсів, методичного та правового забезпечення їх проведення значну увагу приділяли ряд вітчизняних фахівців у галузі земельних відносин: А. Шворак, Д. Добряк, А. Третяк, А. Мартин та інші.

Постановка завдання. Внаслідок земельної реформи, яка триває в Україні вже протягом 21 року, землі з меліоративними системами опинилися у приватній власності або передані громадянами в оренду сільськогосподарським підприємствам різних форм господарювання, у цей час чітко не визначено організацій, які займаються їх експлуатацією.

На основі даної неузгодженості та при відсутності обґрунтованих правових та методологічних основ у використанні меліорованих земель присутні ряд негативних тенденцій. Головною негативною умовою виступає розпорошеність меліорованих земель, яка внаслідок земельної реформи призводить до порушення цілісності та функціональної здатності осушувальних систем. Консолідація в даному випадку виступає знаряддям для усунення вище згаданого явища.

Процес консолідації земель має важливе значення для підвищення ефективності обробітку земель районів і підвищення їх якості, а також умов виробництва та екологічної ситуації навколишнього середовища. Забезпечення національної продовольчої безпеки та сприяння загальному розвитку сільських районів [2].

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасного стану осушених земель та осушувальних систем показує зростання тенденцій деградаційних процесів, які не тільки негативно впливають на використання, а й на еколого-економічну стабільність земель.

Сьогодні стан осушувальних систем характеризується розвитком наступних негативних фактів:

- замулювання каналів,
- порушення технологічних та функціональних характеристик осушувальних систем,
- суцільне заростання каналів лісовою рослинністю,
- зношеність осушувальних систем, що призводить до виникнення проблем водорозподілу і обслуговування каналів,
- нечіткий розподіл функціонального призначення міжгосподарської і внутрішньогосподарської осушувальної мережі,
- нечітке управління осушеними землями,
- зменшення відповідальності за належне використання меліоративних фондів, внаслідок реформування агропромислових підприємств [8].

В свою чергу, стан осушувальних систем впливає разом з правовим механізмом на стан осушених земель. А саме спостерігається наступне: інфраструктура осушувальних систем немає чітко визначеного господаря; повторне заболочення, загроза підтоплення, через неналежний догляд за системою каналів; парцеляція осушених масивів, внаслідок зміни форм власності, паювання земель; зростання приватного сектора з нечітким перерозподілом земель і комерціалізація використання земельних ресурсів; значні площі забур'янені; нечіткий розподіл осушених земель між державною, комунальною і приватною власністю; низка деградаційних процесів.

Осушені ґрунти мають значну потенційну родючість, яка може трансформуватись у ефективну родючість (забезпечити високу продуктивність осушених земель) лише в умовах високої культури землеробства, у поєднанні з нормативним режимом експлуатації меліоративних систем і високим рівнем наукового супроводу сільськогосподарських, меліоративних та природоохоронних управлінських заходів [7].

Для збалансованого функціонування, розвитку та отримання максимальної продуктивності на осушених землях, нами окресленні основні заходи щодо поліпшення використання осушених земель:

- покращення методики чіткого, узгодженого управління водним господарством та здійснення державної політики щодо осушених та перезволожених земель;
- визначення оптимальних та ефективних форм господарювання на осушених землях, діяльність яких була найбільш продуктивною і мала позитивний економіко-екологічний вплив на осушувальні землі;
- розробка проектів землеустрою, щодо організації та впорядкування територій меліорованих земель;
- консолідація меліорованих земель (осушених та зрошених);
- проектування сівозмін, що мають відповідати ґрунтовим, організаційно-господарським і технологічним вимогам вирощування сільськогосподарських культур;
- вибір характерних видів рослин;
- визначення та встановлення нижньої та верхньої межі терміну оренди земельних часток (паїв), який відповідав би оптимальному періоду ротації сільськогосподарських культур в основних сівозмінах кожного сільськогосподарського підприємства, що розташовується у відповідній природній с/г зоні України [6];
- визначення економічної ефективності запроєктованих заходів;
- удосконалення структури сільськогосподарських угідь (ріллі, пасовищ, сіножатей, багаторічних насаджень);
- створення стійких агроландшафтів на меліорованих землях;
- науково-обґрунтоване чергування сільськогосподарських культур, зокрема: багаторічних трав (ліквідація забур'яненості), однорічні трави (мінімізація обсягів внесення азотних добрив).

На торфових ґрунтах і торфовищах (органогенних) необхідне впровадження кормових, лукопасовищних та овочевих сівозмін, що включають посіви багаторічних, однорічних трав і інших культур.

Лучні дернові, дерново-підзолисті (мінеральні) осушені ґрунти потребують впровадження польових, зернопросапних і зернових сівозмін

(чергування с/г культур, як і на відповідного типу богарних землях) при правильному і регульованому водно-повітряному режимі.

Серед перерахованих вище заходів ключовим виступає процес консолідації земель.

В проекті закону України «Про ринок земель» консолідація земель сільськогосподарського призначення – комплекс узгоджених заходів, що полягає в економічно обґрунтованому, добровільному об'єднанні земельних ділянок, розміщених в земельному масиві або зміні їх меж, угідь з метою створення земельних ділянок сільськогосподарського призначення місце розташування, розміри, конфігурація та склад угідь яких забезпечують стале землекористування [9].

Стимулюючим фактором, що зумовлює процес консолідації земель, зокрема осушувальних земель є роздрібненість та фрагментація масивів. Внаслідок чого відбувається порушення цілісності осушувальної системи. Руйнування осушувальних систем, неоднорідне використання земель, що загалом призводить до екологічного дисбалансу осушувальної території.

Аналіз міжнародного досвіду у сфері землеволодіння та землекористування, а також наявне становище земельних ресурсів України, зокрема осушених земель виділяє процес консолідації земель як науково-обґрунтоване знаряддя для вирішення ряду негативних екологічних, економічних та соціальних тенденцій в аграрному секторі нашої країни [4].

Розглянемо для прикладу частину території ТзОВ «ВВ Агро» віділення «Озерське» та «Промінь» Озерської сільської ради Володимирецького району Рівненської області. На даній території наявні осушувальні землі, причому у першому відділені поширені мінеральні ґрунти, а в іншому – органігенні ґрунти. Загальна площа земель становить 432,21 га, з них розпайовано 367,65 га серед 514 землевласників та землекористувачів. Ці два розпайовані масиви взяті в оренду недержавним сільськогосподарським підприємством ТзОВ «ВВ Агро», хоча кілька паїв використовуються власниками та землекористувачами для ведення індивідуального сільськогосподарського виробництва (рис.1). Перш за все, дані умови руйнують цілісність масиву та збільшують економічні затрати при використанні та обробітку даних земель.

Для усунення даних негативних умов пропонуємо застосувати процес консолідації, а саме використаємо комплексний підхід, застосовуючи при цьому частково кожен з видів консолідації: комплексний, спрощений, добровільний груповий, індивідуальний (рис. 2) [3].

Так згідно еколого-економічної придатності земель було вилучено 9,83 га з сільгоспвикористання та заліснено. Згідно проекту передбачається здійснити заміну цих ділянок і надання земель землевласникам та землекористувачам із

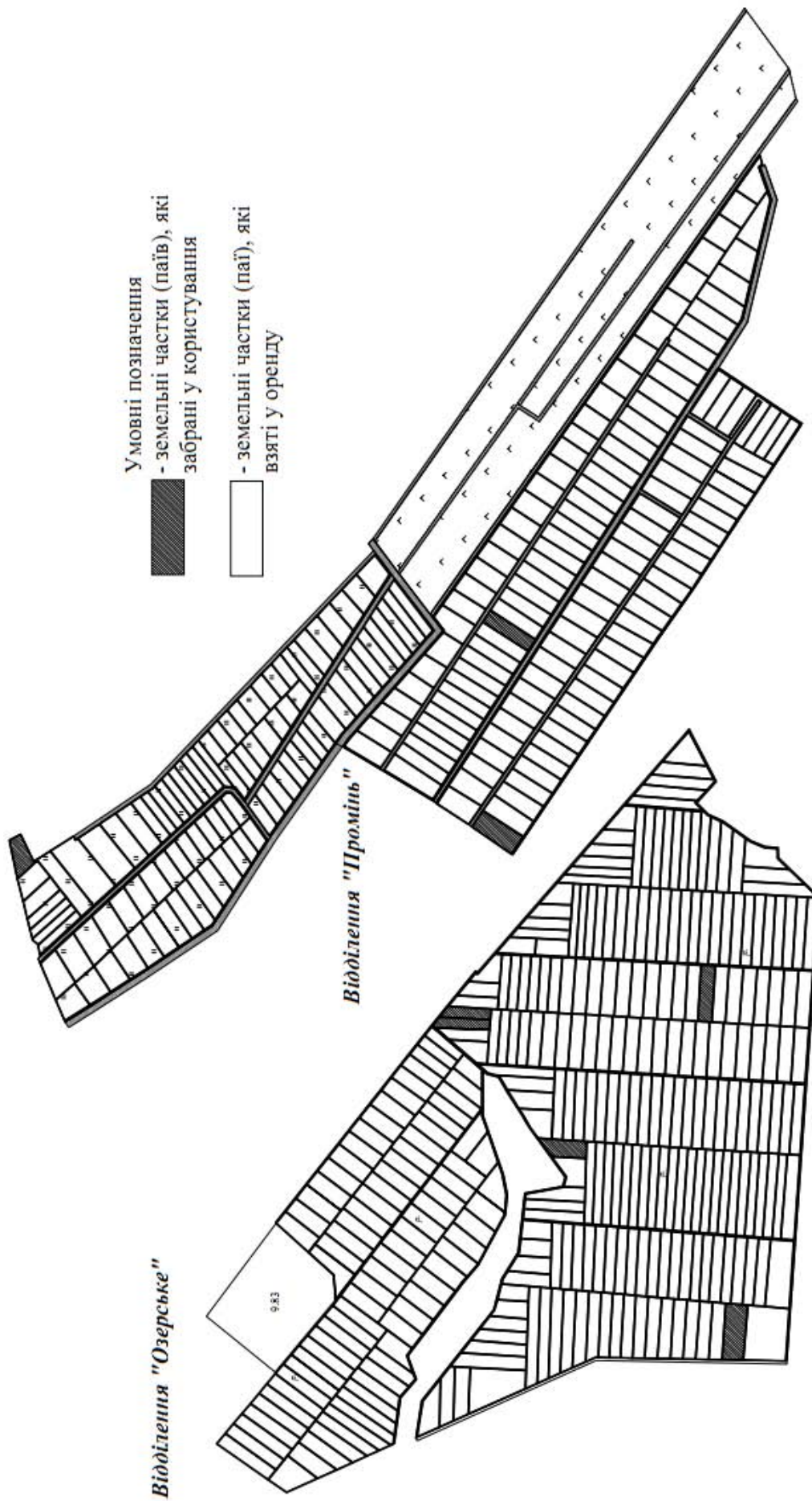

Рис. 1 План існуючого використання земель осушених земель ТзОВ «ВВ Агро» на території Володимирецького району Рівненської області

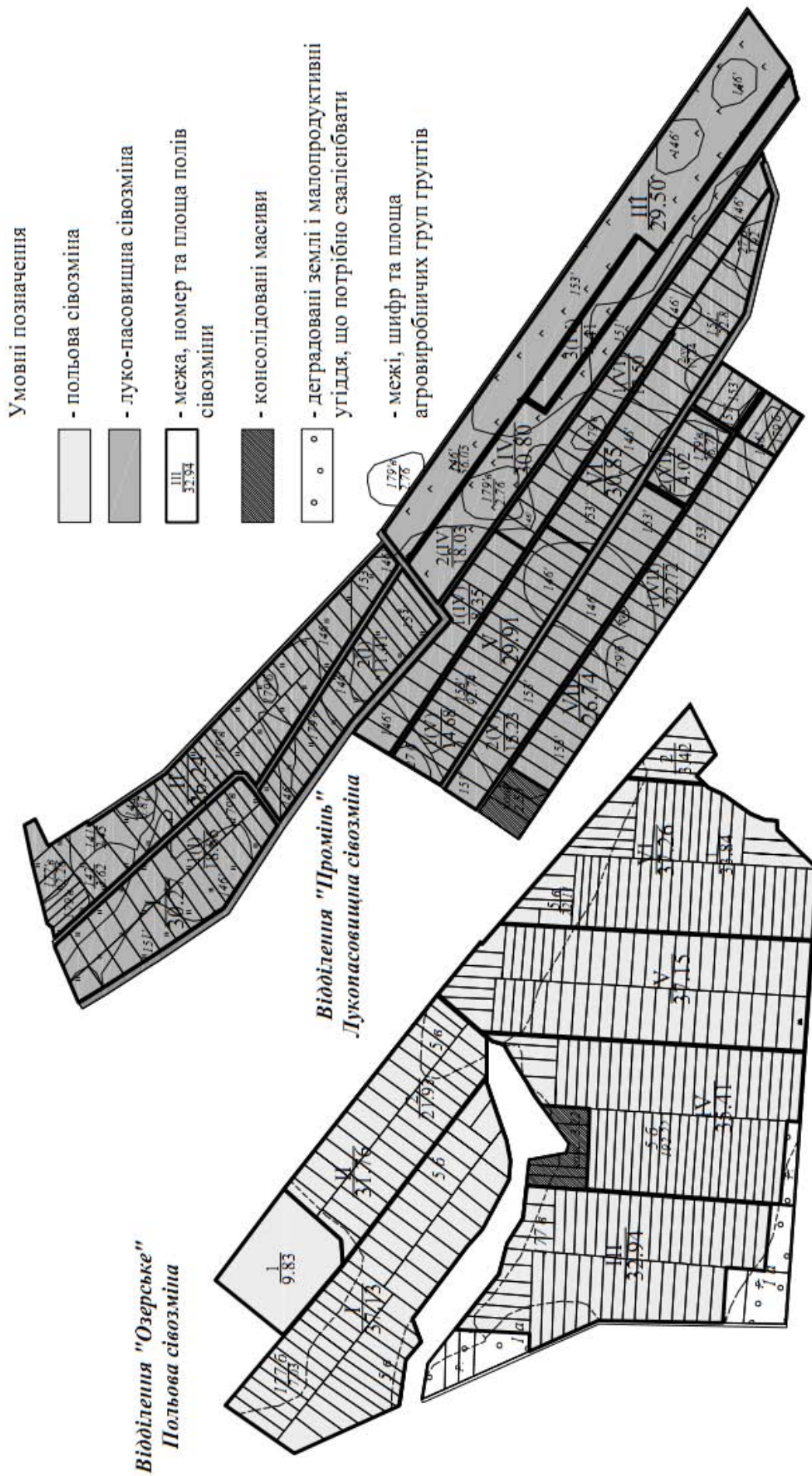

Рис. 2 Використання осушених земель ТзОВ «ВВ Агро» на території Володимирецького району Рівненської області

земель запасу; провести перерозподіл, групування ділянок, які забрані для індивідуального ведення сільгоспвиробництва в одному місці, що забезпечить цілісність масивів. На землях, що орендуються ТзОВ «ВВ Агро» з врахуванням особливостей побудови сівозмін на осушених земель були запроєктовані відповідні районовані культури, що характерні для даних гідрологічних та природно-кліматичних умов (див. табл.1). Характеристика рівності за розмірами та якістю полів представлена в табл.2 [5].

Таблиця 1

Схема чергування сільськогосподарських культур

Назва землекористувань, сівозмін та інших виробничих ділянок	Умовні позначення на плані полів сівозмін	Середній розмір поля, га	Сільськогосподарські культури
ТзОВ «ВВ Агро» відділення «Озерське»			
Польова сівозміна	I	35.40	Багаторічні трави
	II		Озиме жито
	III		Льон
	IV		Картопля, кормовий буряк
	V		Кукурудза на силос
	VI		Овес з підсівом б/т
Всього, га		212.40	
ТзОВ «ВВ Агро» відділення «Промінь»			
Лукопасовищна сівозміна	I	29.18	Багаторічні трави злако-бобові
	II		Багаторічні трави злако-бобові
	III		Багаторічні трави злако-бобові
	IV		Озима пшениця
	V		Кукурудза на зерно + кукурудза на силос
	VI		Однорічні трави
	VII		Овес з підсівом багаторічних трав
Всього, га		204.26	

Таблиця 2

Характеристика рівності за розмірами та якістю полів

Назва землекористування сівозмін та інших виробничих ділянок	К-ть земельних часток (паїв) по полях сівозмін	Умовні позначення на плані полів сівозмін	№№ робочих ділянок	Загальна площа, га	Освоєно за рахунок			Середній розмір поля, га
					Рілля	Пасовища	Сіножаті	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Відділення "Озерське" Польова сівозміна	51	I	1	37.13	37.13			35.4
		II	1	9.83	9.83			
	33		2	21.93	21.93			
		Разом		31.76	31.76			
	46	III	1	32.94	32.94			
	49	IV	1	36.1	36.1			
	55	V	1	37.15	37.15			
	50	VI	1	33.84	33.84			
	5		2	3.42	3.42			
	Разом		37.26	37.26				
Разом	289			212.3	212.3	0.0	0.0	
Відділення "Промінь" Лукопасовищна сівозміна	30	I	1	18.86			18.86	29.18
	21		2	11.41			11.41	
		Разом		30.27			30.27	
	46	II	1	26.24			26.24	
		III	1	29.50		29.50		
	12	IV	1	8.35	8.35			
			2	18.03		18.03		
			3	4.41		4.41		
		Разом		30.79	8.35	22.44		
	20	V	1	14.68	14.68			
	20		2	15.23	15.23			
		Разом		29.91	29.91			
	18	VI	1	13.50	13.50			
	21		2	17.34	17.34			
		Разом		30.84	30.84			
32	VII	1	22.72	22.72				
5		2	4.02	4.02				
	Разом		26.74	26.74				
Разом	225			204.29	95.84	51.94	56.51	

Висновок. У статті проаналізовано якісний та кількісний стан осушувальних систем та осушених земель. Окреслено основні заходи, щодо продуктивного використання осушених земель. Практично проаналізовано та науково обґрунтовано процес консолідації земель, як один із основних заходів щодо поліпшення використання осушених земель. Як приклад, розглянуто існуюче використання осушених земель ТЗОВ «ВВ Агро» на території Володимирецького району Рівненської області та запропоновано еколого-економічну схему їх перспективного використання.

Література

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16120815/geografiya/sivozmini_osushenih_zemlyah.
2. A method for Land Consolidation Progress Assessment Based on GPS and PDA. – USA: WSEAS Transactions on Computers, 2009. – Volume 8.
3. The Design of Land Consolidation Pilot Projects in Central and Eastern Europe. – Roma: FAO, 2003. – 66 p.
4. Абрамович О.В. Концептуальні аспекти консолідації земель аграрного землекористування / О.В. Абрамович, Л.В. Корнілов // Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва. – Л., 2012. – Випуск I (23). – С. 280 – 284.
5. Гудзь В.П. Землеробство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16120815/geografiya/sivozmini_osushenih_zemlyah.
6. Корнілов Л.В. Орендні земельні відносини в аграрній галузі України / Л.В. Корнілов, С.М. Остапчук, Р.М. Янчук // Вісник НУВГП. – Р., 2005. – №4(32). – ч.1. – С. 199 – 206.
7. Мошинський В.С. Методи управління продуктивністю та екологічною стійкістю осушувальних земель / В.С. Мошинський. – Рівне: ,2005. – 14 с.
8. Паньків З.П. Земельні ресурси / З.П. Паньків // Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 272 с.
9. Проект закону України «Про ринок земель» : від 07.12.2011 р. № 9001-д.

Аннотация

Осуществлен анализ состояния осушенных земель, предложены меры по улучшению их использования. Подробно рассмотрен процесс консолидации земель на территории Украины.

Summary

This paper is devoted to the analysis of the drained land, proposed measures to improve their use. Considered in detail the process of land consolidation in Ukraine.